

סוגיות בדף היומי

עבודה זרה ל"ה: מש' "ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה"

המשנה מונה את הדברים של עובדי כוכבים שאסורים באכילה אך לא בהנאה. רוב הדברים נאסרו מדרבנן, ובין שאר הדברים מונה המשנה את השלקות, דהיינו דברים שהתבשל על ידי גוי. כל דבר שבישל אותו גוי, אפי' אם הוא בכלי טהור נאסר באכילה לישראל משום בישולי עכו"ם. הגמ' בדף ל"ז: מחפשת מקור לאיסור זה, וכך פותחת הגמ' את הסוגי' והשלקות מנה"מ - מהו המקור לאיסור מאכל שהתבשל על ידי גוי, אמר רבי חייא א"ר יוחנן אמר קרא אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי, כמים, מה מים שלא נשתנו אף אוכל שלא נשתנה. הגמ' מקשה כמה קושיות על המקור, והיא מגיעה למסקנא כפי שהיא מצוטטת כאן "אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא". רש"י אומר מדרבנן שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכלינו דבר טמא. תוס' במקום מעירים שסביר יותר להניח שטעם הגזירה הוא משום חתנות. ז"א, כדי שלא יקרו חלילה מקרים של התבוללות, גזרו חכמים כמה וכמה גזירות כדי להרחיק את עמ"י לבין אומות העולם. כאשר אדם מתארח אצל אחד מאומה"ע והוא מתיר לעצמו לאכול מבישוליו יש בזה סכנה שבסופה עלול להיות התבוללות, ולכן חכמים בחכמתם העמוקה ובראית הנולד הזהירה שלהם אסרו על בישולי עכו"ם משום חתנות. איסור זה נפסק להלכה ברמב"ם בפ"ז מהל' מאכלות אסורות ובשו"ע י"ד סי' ק"ג, והדברים נוהגים גם בזמן הזה במלוא חומרתם.

איסור זה של בישולי עכו"ם שתי הגבלות יש בו, הגבלה ראשונה: לא גזרו חכמים אלא על דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, כגון בשר, דגים, ביצים, וירקות שאינם נאכלים חיים, דברים כאלו שהבישול הוא זה שמכשיר את האוכל לאכילה, בזה גזרו חז"ל, אבל דברי מאכל כאלו הנאכלים כמו שהם חיים, שגם אילולא הבישול ניתן יהיה לאכל את המאכל, בזה לא גזרו חז"ל, זהו ההיתר הראשון. היתר נוסף, גם דבר כזה שאינו נאכל כמות שהוא חי, לא נאסר אלא דווקא בסוג אוכל כזה שהוא עונה על ההגדרה שעולה על שולחן מלכים לאכל בו את הפת, כגון: בשר, דגים, ביצים וכי"ב, אבל דבר שאינו עולה על שולחן מלכים לאכל בו את הפת. ז"א, סוג מאכל זול שאינו מצוי על שולחנם של מלכים, בזה לא אסרו חז"ל משום בישולי עכו"ם, גם אם הדבר הזה אינו נאכל כמות שהוא חי. והגמ' מביאה כמה דוגמאות, כגון תורמוסין, ועוד סוגי מאכלים כאלו.

הרמב"ם בפ"ז בהלכות מאכלות אסורות הלכה ט"ו מוסיף טעם בהיתר זה: "שעיקר הגזירה משום חתנות, שלא יזמינו הגוי אצלו בסעודה, ודבר שאינו עולה על שולחן מלכים לאכל בו את הפת אין אדם מזמין את חבריו עליו". בין שאר הדברים המנויים כדבר הנאכל כמות שהוא חי, ולכן אין בו את איסור בישולי עכו"ם נמנים המים.

הגמ' במס' שבת נ"א. מספרת כך: רב נחמן ביקש מעבדו שיביא לו מים מבושלים אותם בישל הגוי. שואלת הגמ': והא אסירא משום בישולי עכו"ם. עונה הגמ': כדאמר רב שמואל בר יצחק אמר רב, כל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי נכרים. מים נחשבים לדבר הנאכל כמות שהוא חי, ולכן אין איסור לשותות מים כאלו אותם בישל הגוי.

על סמך דברי גמ' אלו, שואל הגאון בעל ה"אגלי טל" מסוכטשוב קושי' עצומה: בהל' שבת בשו"ע אור"ח סי' רנ"ד סעיף ב' מתבארת שיטת ראשונים מבעל ספר התרומות ועוד שגם לגבי שבת אין איסור בישול דאורייתא

בפירות הנאכלים חיים. כאשר אנו יודעים שיש איסור דאורייתא בבישול בשבת, יש בזה את ההיתר של דבר שנאכל כמות שהוא חי, כך סבורים כמה מן הראשונים, ונפסק גם בשו"ע בשם י"א.

שואל ה"אגלי טל" על אותם ראשונים: אם הגדר בבישול בשבת הוא אותו גדר כמו בבישולי עכו"ם שדבר שהוא נאכל כמות שהוא חי, כשם שאין בו איסור של בישולי עכו"ם, כך גם אין בו איסור של מבשל בשבת, ימצא שהמבשל מים בשבת, דהיינו, אדם שמעמיד קדירה עם מים ע"ג האש בשבת, לא יעבור משום מבשל, שהרי לגבי בישולי עכו"ם התבאר להדיא שמים נחשבים לדבר הנאכל כמות שהוא חי, ולכן מותר היה לרבי נחמן לומר לעבדו, שיביא לו את המים אותם בישל הגוי, א"כ נמצא שגם לגבי שבת, המבשל מים, אינו עובר משום בישול בשבת, אבל הדבר לא יתכן, שהרי הגמ' במס' ביצה ל"ז מביאה ברייתא בלא שום חולק: שהמבשל מים, הרי הוא חייב סקילה, וכך גם פסק הרמב"ם וכל הראשונים. מדוע המבשל מים בשבת חייב, אם סבורים אותם ראשונים שפירות שנאכלים כמות שהם חיים אין בהם משום בישול?

הגאון בעל ה"אגלי טל" במלאכת אופה בסי' י"ט ס"ק י"ב מיישב את קושייתו הנפלאה תוך כדי שהוא מגלה ידע עצום גם בחכמות חיצוניות, ונבאר את דבריו.

ביחס לבישולי עכו"ם ישנם שני היתרים: היתר ראשון הוא, משום נאכל כמות שהוא חי, והיתר זה תקף גם בהלכות שבת לדעת כמה מהראשונים. היתר שני: שדבר שלא נשתנה במהותו, היות והוא יכול לחזור למצבו הקודם גם בזה לא נאמר האיסור של בישולי עכו"ם, כפי שחידש רש"י במס' ע"ז בדף ל"ח. מעתה כאשר אדם מבשל מים, אמנם לגבי התכונה של מים מבושלים ביחס למים שאינם מבושלים, נוכל להתייחס אל המים כדבר הנאכל כמות שהוא חי, המים הם כמו פירות הנאכלים חיים אבל במים יש דבר נוסף: שכאשר אדם מבשל מים, ומביא אותם לדרגה מסוימת של טמפרטורה בזה לא נוכל לומר שהשינוי הזה יהיה גם הוא מוגדר כנאכל כמות שהוא חי, שהרי המחמם את המים לצורך שתיה חמה, אין כוונתו לשתות לצמא, גם אם הוא לא צמא נהנה הוא משתיה חמה, ולכן הוא שותה דווקא חמים ולא צונן, ולכן כאשר אדם מבשל פירות הנאכלים חיים, סבורים אותם ראשונים שאין כאן משום בישול, השינוי הוא באיכות, עדיין אנחנו משתמשים בהיתר שנאכל כמות שהוא חי, שהרי אין לך אדם שמבשל פירות ע"מ לאוכלם חמים ההיפך, ממתינים עד שהפירות המבושלים יצטננו ואז אוכלים אותם. נמצא, שכל מטרת הבישול לא היתה אלא לצורך השינוי האיכותי של בישול, וביחס לשינוי זה התחדש שכיון שהוא נאכל כמות שהוא חי, לא נחשב שינוי זה לשינוי המחייב לא בשבת ולא לגבי מאכלים של נוכרים, אבל במים כאשר המבשל כוונתו לחמם את המים בזה לא נוכל להשתמש בפטור של נאכל כמות שהוא חי, שהרי מי שרוצה לשתות דווקא בדרגת חום מסוימת הוא לא מעוניין לשתות בדרגת חום פחותה, משא"כ לגבי בישולי נכרים גם באופן כזה מותר להנות מהמים מסיבה אחרת, מהסיבה שלא נשתנו.

האגלי טל מוצא סיוע לעצמו מדיוק בדברי הרמב"ם שכאשר הוא מחייב על בישול מים הוא משנה מלשונו בכל הפרק, וכותב: המחמם מים, ולא המבשל, אין זאת, טוען האגלי טל, אלא שהרמב"ם רמז לנו בלשונו הזהב שהחוב על בישול במים הוא באמת רק על החימום ולא על השוני האיכותי של הבישול.

